

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

עלון דרכה להוראת פרשת השבוע
ע"פ הגליונות של נחמה ליבוביץ

כ"ג ט"ו - כ"א
ספירת העומר וחג השבועות

אסור (חשב"ה)

בנושא גליונות עסקנו גם בגליונות אמור תשס"ז, עיין שם.

הנאנו דעות שונות בטעם טעות ספירת העומר. ונראה שיש להעדיף אותו טעם הרואה בספירה צפיח לקראת הבאות, הרואה בשבועות ביום שלאחר גמר הספירה את סיומו או שכלולו או תכליתו של חג תפסה אשר בו התחילה הספירה. כי נראה שכל מבנה פרשתנו מוכיח על קשר זה. על המורה להפנות לב תלמידיו למבנה המיוחד של פרשתנו. פסוק המבוא "וידבר ה' אל משה לאמור" חוזר בט', כ"ג, כ"ו, ל"ב אך בעוד הוא לפני חג השבועות, שפסוקיו כלם נבלעים בפסוקים העוסקים בספירת העומר, הלא דבר הוא.

ר' דוד הופמן מסתמך גם על כך, שנקרא שבועות בלשון חז"ל "עצרת הפסח" כשם שיום שמיני הוא עצרת לטובות.

לטעם ספירת העומר נוסף בזה עוד את דברי ר' יוסף בכור שור בפרושו לויקרא:

ד"ח הספרו חמשים יום: לכבוד תורה צוה הקב"ה לספור, משל לאדם אחד שהיה חבוש בבית האסורים, בא לו מבשר אחד מעבדי המלך ואמר לו: "יום פלוני יוציאך המלך מבית האסורים ולאחר חמשים יום ליציאתך יתן לך בתו!" אמר: "ולואי היוציאני. לאחר שהוציאו המלך, אמר: "משנתקיימו דבריו שהוציאני המלך, ודאי יתקיים שיתן לי המלך בתו". התחיל למנות עד חמשים יום ונתן לו המלך בתו.

כך כשובר הקב"ה עם משה: (שם' ג' י') "לך... והוצא את עמי בני ישראל מארץ מצרים" ואמר: "בהוציאך את העם מסצרים תעבדון את האלוקים על חור הזה" ואתן להם את התורה, הלך משה וספר הדברים לישראל ולא שמעו אל משה מעבודה קשה, אמרו: "שיוציאנו מסצרים משעבוד אין אנו יכולים לחאמיו, אף כי יתן לנו את התורה!" עד שיצאו התחילו ישראל למנות, סתי יתן להם את התורה. ונתנה להם לסוף חמשים יום, וצוה הקב"ה שיספרו בכל שנה לחבב עליהם התורה, שנתן להם כלי חסדה שבו נברא העולם. כך שמעתי מאבי מורי - זבוק'ל.

בשאלה ד נגענו בבעיה גדולה שפסקו בה פרשנים קדמונים וחוקרים חדשים, יפה נסח אותה ר' יצחק עראמה בספרו עקרת יצחק:

והנה על קדושת היום הגדול והקדוש, אשר בו נתנה זאת התורה בסוף ימי הספירה, אמר "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו חקת עולם...". צוה שהיום ההוא בעצמו שישלם מספרם ובו הקריבו שם הלחם יהיה להם מקרא קדש, כי בו ירד להם לחם קדש מן השמים אשר יאכל אותו האדם וחי לעולם. והנה יש בכאן שאלת חזקה והיא:

למה לא פרשה התורה כי היום הזה שהוא חג השבועות נזכור ובעשת אותו לזכר מתן התורה האלוקית וקבלתה כמו שיחויב משה שהוחזק בידיו מסנהגגו וסנהגג אבותינו בתקובי תפילותינו ("את יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו") וקריאת פרשיותינו (שקורין בתורה בשמות י"ט כ' ומפטירין בו חזקאל פרק א') על דרך שפרשה בחג המצות (שמות י"ב י"ד-י"ז; כ"ג ט"ו; ונחג הסוכות (ויקרא כ"ג ט"ג)?

הוא עצמו נתן בשאלתו השוואת שוונות. האחת היא הגיונית-פורמלית.

"אין שום קבוצה לחורה לצוות על זה הענין כי אם לאחר קבלתה. כמו שכתבו הראשונים ז"ל, שאין שום טעם שיהא מציאות ה' מצוה (= חייבו שאין לחביא את "אבכי ה' אלוקיך" במנין תרי"ג מצוות כדעת הרמב"ן), לפי שאין מצוה סבלי שתקדים לה מציאות מצוה (הצ' בפתח, הו' בסגול), כי על כן לא טנאה בעל ספר הלכות גדולות בכלל המצוות שלו. וכן: איך מצוה התורה שנהוג יום קבלתה והתחלת מציאותה, אם אנו מחייבים לשמור בקולה, אם לא בהיות זה מקובל אצלנו לאמת החילה?

ותשובה אחרת ע' בג'יון אמור תשט"ז.

ר' דוד הופמן בערושו לויקרא משהול להוכיח בראיות רבות את קדמותו של זהוי זה שבין חג הקציר לבין חג מתן תורה. עיין דבריו ויקרא כרך ב' ע' קנ"ח - קס"ח. וראויים הדברים להקרא בעיון.

לשאלתנו ד 2 ראה דברי ט"ר הבאים:

הצופה להמגיד כרך י"ב שנת תרכ"ס מס' 43.

מתוך "מכתב ש. : ראפפורט זצ"ל אל אהובו ר' מיכאל זאכס זצ"ל.

...אכן אצל אסא (- מלך יהודה) מצאנו (דברי הימים ב' ט"ו י"ג-י"ג) "ויקבצו ירושלים בחדש שלישי לשנה חמש עשרה (ר"ל השנה היתה הס"ו למלוכה, אך החדש השלישי מניסן כנודע בתנ"ך) ...ויבואו בברית לדרוש את ה' אלוקי אבותיהם בכל לבנם ובכל נפשם... וישמחו כל יהודה על השבועה, כי הכל לבנם נשבעו ובכל רצונם בקשרו. וימצא להם..."

אולי יש פה זמור לחג השבועות יום מתן תורה, ונקבצו בחדש השלישי על שם הכתוב (שמות י"ט) "בחדש השלישי באו בני ישראל מדבר סיני" ואז באו (- דורו של אסא) עוד הפעם בברית לשמור ספר הברית אשר ניתן ביום ההוא בשנת צאתם מצרים.

והשם לב לשאלה ד 3, דברי בעל שם עולם נראים פרדוקסליים, ולא אחת ההוכחות לזהוי יום של חג השבועות וחג מתן תורתנו היא מנוסח התפילה שהוא של אבשי כנסת הגדולה, ומכאן ראיתו של ר' דוד הופמן שכבר בימי בית שני היה זה תכנו של החג, וכן דבריו:

אין להניח, כי בראשונה צויין בתפילה חג זה בשם אחר, כגון יום הקציר, ובזמן מאוחר יותר, כאשר לא היה עוד קציר, ירש השם "זמן מתן תורתנו" את מקום השם העתיק. הרי ראשית כל אין בכל הספרות התלמודית זכר לשנוי זה של נוסח התפילה, ואלו שנויים אחרים שבאו בעקבות החורבן נמסרו לנו בדיקנות. שנית: אלו היו מוצאים הכרח לשנות את הנוסח היו מכניסים גם בסוכות שנוי בנוסח, ומחליפים את השם "זמן שמחתנו" בשם אחר, שהרי הוא נקרא כך. על שם אוסף הפרות, ואם נשאר לסוכות שם "זמן שמחתנו" גם בתקופה שלאחר החורבן, היו יכולים להשאיר גם לשבועות את השם "זמן הקציר". על כרחך נוסח "זמן מתן תורתנו" הוא מקורי, נבחר על ידי מחברי התפילה, ואנו מסיקים גם מכאן, שהדעה על התכן ההסטורי של חג השבועות מורשת במסורת עתיקה.

ובעל שם עולם רואה דוקא בנוסח זה סעד לדעתו המתנגדת של אברבנאל!

לבסוף יש עוד הערה למורה: לבוכח הנטיה הרווחת היום בתוגים רחבים בצבור להבליט את אופיו של החג כ"חג הטבע", דוגמת חי קציר ובציר סימי האלילות ועד ימינו, ולשטש ולהשכיח את דמיתו של חגנו כזמן מתן תורתנו, יש להעמיד את תלמידנו על אופיה המפוקפק של "קדמה" זו, יש לבאר לתלמידים שמה שנראה להם כ"רענון החג הישן" אינו אלא השלטת טבע, חמר ויצר על תורה, רוח ורטון. הבלטת אופי חג השבועות כחג הקציר - ולא כחג הודאה לה' על הקציר - אלא כשמחה בקציר עצמו והשכחת אופי החג כחג מתן התורה, אינו אלא כסגידה לקיבה האנושית ותאבונה. הערצת הקמח במקום הערצת התורה.

נחמה ליבוביץ